

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2015. Ovaj prevod je finansiran uz podršku Zakladnog fonda za ljudska prava Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nije obavezujući za Sud. Za više informacija pogledajte napomenu o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2015. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pur les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

PRVI ODJEL

PREDMET DELFI AS protiv ESTONIJE

(Predstavka br. 64569/09)

PRESUDA

STRASBOURG

10. oktobar 2013.

**OVAJ PREDMET JE UPUĆEN VELIKOM VIJEĆU, KOJE JE
PRESUDU U OVOM PREDMETU DONIJELO 16. juna 2015.**

Ova presuda može biti predmetom redakcijskih izmjena.

U predmetu Delfi AS protiv Estonije,

Evropski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u Vijeću u sastavu:

Isabelle Berro-Lefèvre, *predsjednica*,

Elisabeth Steiner,

Khanlar Hajiyeu,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Ksenija Turković,

Dmitry Dedov, *sudije*,

i André Wampach, *zamjenik registrara Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost održanog 17. septembra 2013. godine,

donosi sljedeću presudu, koja je usvojena spomenutog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je temeljem predstavke (br. 64569/09) protiv Republika Estonije koju je Sudu podnio Delfi AS, društvo ograničene odgovornosti registrirano u Estoniji („podnositelj predstavke“) temeljem člana 34. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“) 4. decembra 2009. godine.

2. Društvo, koje je podnositelj predstavke, zastupao je g. V. Otsmann, advokat iz Tallinna. Vladu Estonije („Vlada“) zastupala je njezina zastupnica, g-đa M. Kuurberg, iz Ministarstva vanjskih poslova.

3. Podnositelj predstavke je tvrdio da je povrijeđena njegova sloboda izražavanja.

4. Dana 11. februara 2011. Vlada je obaviještena o podnesenoj predstavci. Odlučeno je, također, da će se o prihvatljivosti i osnovanosti predstavke odlučivati istovremeno (član 29., stav 1.).

5. Zaprmljena su pismena očitovanja Helsinške fondacije za ljudska prava iz Varšave, kojoj je predsjednik Vijeća dozvolio da intervenira u svojstvu treće strane (član 36., stav 2. Konvencije i pravilo 44., stav 2.).

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI SLUČAJA**

6. Podnositelj predstavke je društvo ograničene odgovornosti (*aktsiaselts*), koje je registrirano u Estoniji.

A. Činjenična pozadina

7. Društvo ograničene odgovornosti koje je podnositelj predstavke vlasnik je informativnog portala Delfi, koji dnevno objavljuje do 330 novinskih članaka. Delfi je jedan od najvećih informativnih portala na internetu u Estoniji. Objavljuje vijesti na estonskom i ruskom jeziku u Estoniji, a djeluje, također, u Latviji i Litvaniji.

8. U materijalno vrijeme, na kraju novinskog članka stajale su riječi: „dodaj komentar“ i polja za komentare, ime osobe koja ostavlja komentar i njegovu ili njezinu e-mail adresu (opciono). Ispod ovih polja stajale su tipke „objavi komentar“ i „pročitaj komentare“. U zasebnom su dijelu stajali komentari drugih lica kojima se moglo pristupiti pritiskom na tipku „pročitaj komentare“. Komentari su automatski učitavani i društvo koje je podnositelj predstavke ih nije uređivalo niti ograničavalo. Dnevno je pristizalo oko 10,000 komentara čitalaca u vezi s člancima, od čega je većina postavljena pod pseudonimima.

9. Postojao je, međutim, sistem prijavljivanja i uklanjanja sadržaja: bilo koji čitalac je mogao označiti neki komentar kao *leim* (estonska riječ za uvredljivu ili podrugljivu poruku ili poruku koja potiče na mržnju na internetu) i takva bi poruka ubrzo bila uklonjena. Nadalje, postojao je i sistem automatskog brisanja komentara koji sadrže korijene određenih nepristojnih riječi. Osim toga, žrtva klevetničkih komentara je mogla direktno prijaviti takav komentar podnositelju predstavke, u kom bi slučaju komentar odmah bio uklonjen.

10. Društvo koje je podnositelj predstavke uložilo je napore kako bi obavijestilo korisnike da komentari ne odražavaju mišljenje Društva i da su autori komentara ti koji su odgovorni za njihov sadržaj. Na internet-stranici [portala] Delfi postavljena su „Pravila postavljanja komentara“, koja su obuhvaćala sljedeće:

„Platforma za poruke na portalu Delfi tehničko je sredstvo koje korisnicima omogućava objavljivanje komentara. Delfi ne uređuje komentare. Autor komentara odgovoran je za sadržaj svoje poruke. Važno je napomenuti da su estonski sudovi u nekoliko slučajeva izrekli kazne autorima zbog sadržaja njihovih komentara. ...

Delfi zabranjuje komentare čiji sadržaj odstupa od dobre prakse.

To su komentari koji:

- sadrže prijetnje;
- sadrže uvrede;
- potiču na neprijateljstvo i nasilje;
- potiču na nezakonite radnje ...
- sadrže nepristojne i vulgarne izraze ...

Delfi ima pravo ukloniti takve komentare i ograničiti autorima [takvih] komentara pristup platformi za pisanje komentara. ...“

U tekstu je, također, objašnjena funkcija sistema prijavljivanja i uklanjanja sadržaja.

11. Vlada je tvrdila da je Delfi u Estoniji imao zloglasnu historiju objavljivanja klevetničkih i ponižavajućih komentara. Dakle, dana 22. septembra 2005. sedmična novina *Eesti Ekspress* objavila je javno pismo redakcije upućeno ministru pravde, glavnom tužiocu i kancelaru za pravosuđe u kojem je izrazila zabrinutost zbog neprestanog podrugivanja ljudi na javnim internet-stranicama u Estoniji. Delfi je prozvan izvorom brutalnom i arogantnog ismijavanja.

B. Članak i komentari objavljeni na informativnom portalu na internetu

12. Dana 24. januara 2006. društvo Delfi, koje je podnositelj predstavke objavilo je na svom portalu članak pod nazivom „SLK razara planiranu ledenu cestu“. Ledene ceste su javne ceste preko zaleđenog mora, koje su u zimskom periodu otvorene između estonskog kopna i nekih otoka. *SLK* je akronim za AS Saaremaa Laevakompanii (Saaremaa brodersko društvo ograničene odgovornosti). SLK pruža usluge javnog prevoza trajektom između kopna i nekih otoka. U materijalno vrijeme, L. je bio član Nadzornog odbora društva SLK i jedini ili većinski dioničar društva.

13. Članak je 24. i 25. januara 2006. godine privukao 185 komentara. Dvadesetak tih komentara sadržavalo je lične prijetnje i uvredljive izraze upućene L.

14. Advokat g. L. je 9. marta 2006. zatražio od društva koje je podnositelj predstavke da ukloni uvredljive komentare i da g. L isplati naknadu po osnovu nematerijalne štete u iznosu od 500,000 kruna (EEK) (oko 32,000 eura (EUR)). Taj zahtjev se odnosio na sljedećih dvadeset komentara:

„1. ima [vodenih] struja i u [V]äinameriju

2. otvoreno more je bliže mjestima na koja se vi pozivate, a i led je tanji.

Prijedlog – hajmo uraditi ono što smo uradili 1905., idemo u [K]juressaare sa štapovima i stavićemo [L.] i [Le.] u vreću

2. jebene bitange...

Svakako se kupaju u parama zahvaljujući tom monopolu i državnim subvencijama, a sad su se prepali da će, zbog toga što bismo nekoliko dana autima mogli ići na otoke, njihovi džepovi ostati prazni. Gori na svojim brodovima, bolesni Židove!

3. dobro je da [La-ova] inicijativa nije razbila redove provokatora na internetu. Idemo momci, s njime [L.] u peć!

4. [mali L.] uguši se

5. aha... [I] čisto sumnjam da se to [desilo] slučajno... šupci

6. hulje!!! [na ruskom]

7. Šta pomagate, ubijte kopile[.] Ubuduće će i oni drugi ... znati šta ih čeka. I oni imaju samo jedan mali život.

8. ... imaš [] pravo. Linčovati, drugim [otočanima] i kvazi-ljudima za primjer. I onda se nikada više ovako nešto neće desiti! U svakom slučaju, [L.] je to dobro zaslužio, zar ne.

9. “dobar čovjek živi [dugo,] seronja [samo dan ili dva]”

10. Da imamo ledenu cestu, po punom autu bi se bez pola jada uštedjelo 500 [kruna]. Seronja [L.] plaća istu cijenu, pa zašto onda treba 3 [sata] trajektom. Ako su već tako dobri ledolomci, neka onda idu lomiti led u luci Pärnu ...usrani majmuni. Bilo kako bilo, ja ću ići [ravno] preko leda, a ako se ugušim, vi ćete biti krivi.

11. Zar se niko ne može usprotiviti ovim seronjama?

12. [stanovnici otoka Saaremaa i Hiiumaa], povedite 1:0 protiv ovog glupana.

13. pitam se hoće li ga popljuvati i u Saaremaai? Kako to da i svoje ovako zajebavaju?

14. Ljudi će par dana brbljati na internetu, a lopovi (kao i oni koji ih potpomažu, a koje smo mi birali da nas predstavljaju) će puniti džepove lovom, ne obraćajući pažnju na ove provokacije - nikoga nije briga za ovo.

Nekada su [M.] i drugi veliki lopovi također vedrili i oblačili, ali ih je vlastita pohlepa dočekala (počivajte u miru). I ove će isto stići, prije ili kasnije. Kako siju, tako će i žnjeti, ali ih bez obzira na to treba zatvoriti (i linčovati jer država im ništa ne može - oni su ti koji upravljaju državom), jer oni žive samo za danas. Sutra će biti potop.

15. ovaj [V.] će jednog dana od mene dobiti tortu u lice.

Dovraga, jesi li pristavio kazan na vatru i jel' krenuo dim iz dimnjaka saune, eto vrana iz Saaremaa - odmah misle 'sad će zaklati prase'. E neće moći!

16. Kopilad!!!! [Brod]Ofelija također ima ledenu klasu, ali to nije razlog da tražimo Olu!!!

17. Estonska država, kojom upravlja ološ [i] koju finansira ološ, naravno neće spriječiti niti kazniti protudruštveno djelovanje ološa. Ali, svako ima svoj Arhandelovdan ... a ovo se nikako ne može porediti sa ovnovim Arhandelovdanom. Ustvari, žalim [L.] – ipak je on samo čovjek... :D :D :D

18. ... ako nakon ovih radnji [L.] iznenada ode na bolovanje i ako isto uradi i u slučaju sljedećeg uništavanja ledene ceste... hoće li se usuditi da po treći put ispadne svinja? :)

19. Usrano kopile... mogao sam uskoro biti sa svojom dragom kući ... međutim, njegova kompanija nije u stanju garantirati normalnu uslugu trajektnog prevoza, a i cijene su tolike da ... sranje ... pitanje je čije je džepove i usta napunio kad se može ponašati kao svinja iz godine u godinu.

20. ne pravi se pita od govana; papir i internet sve trpe; i samo vlastite zabave radi (ni državu ni [L.] nije briga šta narod misli)... samo jer im se može, a ne zato što su željni para - pišam mu se usta, a onda mu se poserem na glavu:)"

15. Društvo koje je podnositelj predstavke istog je dana uklonilo uvredljive komentare.

16. Podnositelj predstavke je 23. marta 2006. odgovorio na zahtjev advokata g. L. Obavijestili su g. L. da su komentari uklonjeni u skladu sa obavezom o prijavljivanju i uklanjanju sadržaja, ali su odbili tužbeni zahtjev za naknadu štete.

C. Građanska parnica protiv društva koje je podnositelj predstavke

17. Dana 13. aprila 2006. L. je pokrenuo građansku parnicu pred Okružnim sudom u Harju protiv društva koje je podnositelj predstavke.

18. Na ročištu održanom 28. maja 2007. advokati društva koje je podnositelj predstavke istakli su, *između ostalog*, da je u slučajevima kao što su „Bronzana noć“ (javni nemiri zbog izmještanja bronzane statue vojnika u aprilu 2007.), Delfi dnevno uklanjao 5,000-10,000 komentara samoinicijativno.

19. Presudom od 25. juna 2007. tužbeni zahtjev g. L je odbijen. Okružni sud je utvrdio da je društvo koje je podnositelj ove predstavke izuzeto od odgovornosti temeljem Zakona o uslugama informacijskog društva (*Infoühiskonna teenuse seadus*), koji je usklađen sa Direktivom o elektronskoj trgovini (Direktiva 2000/31/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 8. juna 2000. godine o određenim pravnim aspektima usluga informatičkog društva, a posebno elektronske trgovine, na unutrašnjem društvu). Sud je smatrao da platformu za komentare na informativnom portalu podnositelja predstavke treba razlikovati od novinarskog segmenta portala. Uloga podnositelja predstavke u pogledu administriranja platforme za komentare je, u suštini, bila mehanička i pasivna. Društvo koje je podnositelj predstavke nije se moglo smatrati izdavačem komentara niti je imalo obavezu da te komentare nadzire.

20. Žalbeni sud u Tallinnu je 22. oktobra 2007. prihvatio žalbu g. L. Smatrao je da je Okružni sud pogrešno zaključio da je društvo koje je podnositelj predstavke izuzeto od odgovornosti temeljem Zakona o uslugama informacijskog društva. Presuda Okružnog suda je ukinuta i predmet je vraćen prvostepenom sudu na ponovni postupak.

21. Dana 21. januara 2008. Vrhovni sud je odbio saslušati žalbu društva-podnositelja predstavke.

22. Dana 27. juna 2008., nakon što je ponovo preispitao predmet, Okružni sud u Harju presudio je u korist g. L. U skladu sa uputama Žalbenog suda, oslanjao se na Zakon o obligacijama (*Võlaõigusseadus*), jer je smatrao da je Zakon o uslugama informacijskog društva neprimjenjiv. Naglasio je da je društvo-podnositelj predstavke postavilo obavještenje na svojoj internet-stranici da komentari neće biti uređivani i da je zabranjeno postavljati komentare koji su u suprotnosti sa dobrom praksom, te da društvo-podnositelj predstavke zadržava pravo da ukloni sve takve komentare. Uspostavljen je sistem putem kojeg korisnici mogu prijaviti društvu sve neprimjerene komentare. Međutim, Okružni sud je smatrao da

to nije bilo dovoljno i da nije omogućena adekvatna zaštita prava vezanih za ličnost drugih osoba. Sud je zaključio da društvo-podnositelj predstavke treba smatrati izdavačem komentara i da objavljivanjem izjave o odricanju od odgovornosti za sadržaj komentara nije izuzeto od odgovornosti.

23. Okružni sud je zaključio da je sam članak, koji je objavljen na informativnom portalu Delfi, bio izbalansiran. Mnogi komentari su, međutim, bili vulgarni; bili su ponižavajući i klevetnički te su naštetili dostojanstvu, časti i reputaciji g. L. Ti su komentari izašli van okvira opravdane kritike i predstavljali su obične uvrede. Sud je zaključio da se sloboda izražavanja ne proteže toliko da štiti takve komentare i da su prava g. L koja se odnose na njegovu ličnost time povrijeđena. G. L. je dosuđena naknada nematerijalne štete u iznosu od EEK 5,000 (EUR 320).

24. Žalbeni sud u Tallinnu je 16. decembra 2008. potvrdio presudu Okružnog suda. Naglasio je da se od društva-podnositelja predstavke nije zahtijevalo da vrši preliminarnu kontrolu komentara koji su postavljeni na njegov informativni portal. Međutim, budući da je odlučio da ne vrši takvu kontrolu, trebao je kreirati neki drugi djelotvorni sistem koji bi osigurao brzo uklanjanje nezakonitih komentara sa portala. Žalbeni sud je smatrao da mjere koje je poduzelo društvo-podnositelj predstavke nisu bile dovoljne i da je prebacivanje tereta praćenja komentara na potencijalne žrtve bilo u suprotnosti s načelom dobre vjere.

25. Žalbeni sud je odbacio navode društva-podnositelja predstavke da je društvo bilo izuzeto od odgovornosti temeljem Zakona o uslugama informacijskog društva. Naveo je da društvo-podnositelj predstavke, u pogledu komentara, nije bilo obični tehnički posrednik i da njegova aktivnost nije bila isključivo tehničke, automatske i pasivne prirode. Društvo je pozivalo korisnike da postavljaju svoje komentare. Dakle, društvo-podnositelj predstavke je pružalo usluge sadržaja, a ne tehničke usluge.

26. Dana 10. juna 2009. godine Vrhovni sud je odbacio žalbu društva koje je podnositelj predstavke. Potvrdio je suštinski dio presude, ali je djelomično preinačio njegovo obrazloženje.

27. Vrhovni sud se složio sa tumačenjem prvostepenih sudova po pitanju Zakona o uslugama informacijskog društva i ponovio da pružatelji usluga informacijskog društva koji podliježu Zakonu o uslugama informacijskog društva i Direktivi o elektronskoj trgovini nisu znali niti su imali kontrolu nad informacijama koje su prenošene ili pohranjene. S druge strane, pružatelj usluga sadržaja upravlja informacijama koje su pohranjene. U ovom slučaju, društvo-podnositelj predstavke je platformu za komentare ugradilo na svoj informativni portal i pozvalo korisnike da postavljaju svoje komentare. Broj komentara uticao je na broj posjeta portalu, a time i na prihode društva-podnositelja predstavke od reklama objavljenih na portalu. Dakle, društvo-podnositelj predstavke imalo je ekonomski interes od tih komentara. Činjenica da društvo nije bilo autor spornih komentara ne znači

da društvo-podnositelj predstavke nije imalo nikakvu kontrolu nad platformom za komentare. Društvo je propisalo pravila za postavljanje komentara i uklanjalo komentare u slučaju njihovog kršenja. Korisnici, s druge strane, nisu mogli mijenjati niti brisati komentare koje su prethodno postavili. Jedino su mogli prijaviti nepristojne komentare. Dakle, društvo-podnositelj predstavke je moglo odrediti koji komentari će ostati objavljeni, a koji ne. Činjenica da nije iskoristilo tu mogućnost ne znači da nije imalo nikakvu kontrolu nad objavljivanjem komentara.

28. Nadalje, Vrhovni sud je smatrao da u ovom predmetu i društvo i autore komentara treba smatrati izdavačima komentara. U ovom kontekstu, [Vrhovni sud] je također spomenuo ekonomski interes administratora internet-portala, koji ga je učinio izdavačem, poduzetnikom, poput izdavača štampanih medija. Vrhovni sud je utvrdio da je tužitelj mogao birati protiv koga želi da pokrene parnicu, a g. L. je odlučio tužiti društvo koje je podnositelj predstavke.

29. Vrhovni sud je ustanovio da je, temeljem svoje obaveze da izbjegne nanošenje štete drugim licima, društvo koje je podnositelj predstave trebalo spriječiti objavljivanje očigledno nezakonitih komentara. Osim toga, nakon što su komentari objavljeni, [društvo] je propustilo da ih samoinicijativno ukloni, iako je moralo biti svjesno njihove nezakonitosti. Sudovi su s pravom utvrdili da je ovaj propust društva-podnositelja predstavke bio nezakonit.

D. Naknadni događaji

30. Prema informaciji koju je Delfi postavio na svoj internet-portal 1. oktobra 2009., osobama koje su postavljale uvredljive komentare Delfi nije dozvoljavao postavljanje novih komentara dok te osobe ne pročitaju i prihvate pravila komentiranja. Osim toga, saopćeno je da je Delfi postavio tim moderatora koji je proveo naknadno redigiranje komentara koji su postavljeni na portal. Moderatoru su prvo pregledali sve korisničke prijave neprimjerenih komentara. Također, praćeno je poštivanja pravila za postavljanje komentara. Prema objavljenoj informaciji, u augustu 2009. godine čitatelji Delfija postavili su 190,000 komentara. Moderatoru su uklonili 15,000 komentara (oko 8%), uglavnom spamova [neželjena pošta] i sporednih komentara. Udio klevetničkih komentara je bio ispod 0.5% od ukupnog broja komentara.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

31. Ustav Republike Estonije (*Eesti Vabariigi põhiseadus*) propisuje:

Član 17.

“Ničija čast ili ugled ne smiju biti izloženi kleveti.”

Član 19.

“(1) Svako ima pravo na slobodu samoostvarenja.

(2) Svako je dužan poštovati i voditi računa o pravima i slobodama drugih osoba, te poštivati zakon prilikom ostvarivanja svojih prava i sloboda i ispunjavanja svojih obaveza.”

Član 45.

“(1) Svako ima pravo slobodno širiti ideje, mišljenja, uvjerenja i druge informacije usmeno, štampanim putem, slikom ili drugim sredstvima. To se pravo može ograničiti zakonom radi zaštite javnog reda, morala i prava i sloboda, zdravlja, časti i ugleda drugih. Također, ovo pravo može biti zakonom ograničeno državnim i lokalnim javnim službenicima radi zaštite državnih ili poslovnih tajni ili informacija koje dobiju u povjerenju, a koje im budu učinjene dostupnima u toku obavljanja njihovih dužnosti, odnosno radi zaštite porodičnog i privatnog života drugih osoba te u interesu pravde.

(2) Ništa neće biti predmetom cenzure.”

32. Član 138. Zakona o građanskom postupku (Opća načela) (*Tsiviilseadustiku üldosa seadus*) propisuje da se prava ostvaruju, a obaveze ispunjavaju u dobroj vjeri. Pravo se ne smije ostvarivati na nezakonit način niti sa ciljem nanošenja štete drugom licu.

33. Član 134., stav 2. Zakona o obligacijama (*Võlaõigusseadus*) propisuje sljedeće:

“U slučaju postojanja obaveze za isplatu naknade štete nastale uslijed ... povrede prava vezanog za ličnost, a posebno klevete, štetnik će oštećenoj osobi isplatiti naknadu za nematerijalnu štetu samo ako je to opravdano težinom povrede, naročito fizičkom ili emotivnom boli.”

34. Član 1043. Zakona o obligacijama propisuje da je lice (štetnik) koje nezakonito uzrokuje štetu drugoj osobi (žrtva) dužno nadoknaditi štetu ako se utvrdi da je [štetnik] kriv (*süüdi*) za uzrokovanje štete ili je, prema zakonu, odgovoran (*vastutab*) za nastanak štete.

35. Član 1045. Zakona o obligacijama propisuje da je uzrokovanje štete nezakonito ako je, *inter alia*, šteta uzrokovana kršenjem prava žrtve na zaštitu ličnosti.

36. Zakon o obligacijama nadalje propisuje:

Član 1046. – Nezakonitost štete u odnosu na prava vezana za ličnost

“(1) Klevetanje osobe, *inter alia*, donošenjem nepravilne presude, neopravdanim korištenjem imena ili slike osobe ili kršenjem nepovredivosti privatnog života ili nekog drugog prava ličnosti osobe nezakonito je, osim ako zakonom nije propisano drugačije. Nakon utvrđivanja nezakonitosti, u obzir se moraju uzeti vrsta povrede, razlozi i motiv za kršenje i ozbiljnost povrede u odnosu na cilj koji se njome nastojao postići.

(2) Povreda prava vezanih za ličnost nije nezakonita ako je opravdana u svjetlu drugih zakonom zaštićenih prava, prava trećih strana ili javnog interesa. U takvim

situacijama, nezakonitost se utvrđuje na osnovu komparativne procjene različitih prava i interesa zaštićenih zakonom.”

Član 1047. – Nezakonitost objavljivanja netačnih informacija

“(1) Povreda prava vezanih za ličnost ili miješanje u ekonomske ili profesionalne aktivnosti neke osobe objavljivanjem [*avaldamine*] netačnih informacija ili nepotpunih, odnosno obmanjujućih informacija o osobi ili aktivnostima te osobe nezakonita je osim ako osoba koja objavi takvu informaciju ne dokaže da, u vrijeme njezinog objavljivanja, nije znala i nije morala znati da je ta informacija bila netačna ili nepotpuna.

(2) Objavljivanje klevetničkih pojedinosti o nekoj osobi ili pojedinosti koje bi mogle negativno utjecati na ekonomsku situaciju osobe smatrat će se nezakonitim, osim ako osoba koja objavi takve pojedinosti ne dokaže da je njegova ili njezina izjava istinita.

(3) Bez obzira na odredbe iz stava (1) i (2) ovog člana, objavljivanje informacija ili drugih podataka neće se smatrati nezakonitim ako osoba koja objavi te informacije i podatke ili osoba kojoj su te informacije ili podaci otkriveni ima legitiman interes od objavljivanja i ako je osoba koja je objavila informacije prethodno provjerila te informacije ili druge podatke s pažnjom koja je srazmjerna ozbiljnosti potencijalne povrede.

(4) U slučaju objavljivanja netačnih informacija, žrtva može zahtijevati da osoba koja je objavila takvu informaciju istu opovrgne ili da objavi ispravku o vlastitom trošku, bez obzira je li objavljivanje informacije bilo nezakonito ili ne.”

Član 1055. – Zabrana štetnih radnji

“(1) U slučaju kada se nekom kontinuirano nanosi šteta ili prijeti da će mu se nanijeti šteta, žrtva ili osoba kojoj je prijetnja upućena ima pravo zahtijevati da se ponašanje kojim se uzrokuje šteta prekine, odnosno da se osoba koja upućuje prijetnje uzdrži od takvog ponašanja. U slučaju tjelesne povrede, štete nanesene zdravlju, kršenja nepovredivosti prava vezanih za ličnost, može se zahtijevati, *između ostalog*, da se štetniku zabrani pristup drugim osobama (zabrana prilaska), da se regulira upotreba stana ili komunikacija ili neke druge, slične mjere.

(2) Pravo žrtve da zahtijeva prestanak ponašanja koje uzrokuje štetu, kako je navedeno u stavu (1) ovog člana, nije primjenjivo ako je razumno očekivati da se takvo ponašanje može tolerirati u suživotu zajednice ili ako je takvo ponašanje značajno za javni interes. U tom slučaju, žrtva ima pravo podnijeti tužbeni zahtjev za naknadu nezakonito uzrokovane štete ...”

37. Zakon o uslugama informacijskog društva (*Infoühiskonna teenuse seadus*) propisuje sljedeće:

Član 8. – Ograničena odgovornost za obično prenošenje informacija i omogućavanje pristupa javnoj komunikacijskoj mreži podataka

„(1) Kad se pružena usluga informacijskog društva sastoji samo od prenosa komunikacijskom mrežom informacija dobivenih od primatelja usluge ili kad se ta usluga sastoji od omogućavanja pristupa komunikacijskoj mreži, pružatelj usluge nije odgovoran za informacije koje se prenose, pod uvjetom da pružatelj:

- 1) ne inicira prenos;

- 2) ne bira primatelja prenosa;
- 3) ne bira i ne mijenja informacije sadržane u prenosu.

(2) Aktivnosti prenosa i omogućavanja pristupa iz stava 1. ovog člana obuhvataju automatsku, posrednu i privremenu pohranu prenošenih informacija ako ta pohrana služi isključivo za ostvarenje prenosa u komunikacijskoj mreži i uz uvjet da se informacije ne pohranjuju duže nego što je razumno potrebno za prenos.“

Član 9. – Ograničena odgovornost za privremeno pohranjivanje informacija u keš memoriju

„(1) Ako se pružena usluga informacijskog društva sastoji od prenosa informacija komunikacijskom mrežom koje je dao primatelj usluge, pružatelj usluga nije odgovoran za automatsku, posrednu i privremenu pohranu tih informacija, ako način dotičnog prenosa zahtijeva pohranjivanje u keš memoriju, zbog tehničkih razloga, i ako je takva pohrana izvršena isključivo u svrhu učinkovitijeg daljnjeg prenosa informacija prema drugim primateljima usluge na njihov zahtjev, pod uvjetom:

- 1) da pružatelj ne mijenja informacije;
- 2) da pružatelj poštuje uvjete pristupa informacijama;
- 3) da pružatelj poštuje pravila u vezi s ažuriranjem informacija, koja su općeprihvaćena i koja se primjenjuju u ovoj djelatnosti;
- 4) da se pružatelj ne miješa u zakonito korištenje tehnologije, koja je općeprihvaćena i koja se koristi u ovoj djelatnosti radi dobivanja podataka o korištenju informacija;
- 5) da pružatelj brzo djeluje kod uklanjanja informacija ili onemogućavanja pristupa informacijama koje je pohranio odmah po saznanju činjenice da su informacije u početnom izvoru prenosa uklonjene iz mreže ili da im je onemogućen pristup, ili da je izdan nalog suda ili policijskog ili nadzornog organa države za takvo uklanjanje ili onemogućavanje.“

Član 10. – Ograničena odgovornost za pružanje usluge pohranjivanja informacije

„(1) Kad se pružena usluga informacijskog društva sastoji od pohrane informacija dobivenih od primatelja usluge, pružatelj usluge nije odgovoran za informacije pohranjene na zahtjev primatelja usluge, pod uvjetom :

- 1) da pružatelj nema stvarnog znanja o protuzakonitoj aktivnosti ili informaciji i, u pogledu zahtjeva za naknadu štete, ne zna za činjenice ili okolnosti iz kojih bi bila vidljiva protuzakonita aktivnost ili informacija;
- 2) da pružatelj, odmah po dobivanju takvog saznanja ili spoznaje brzo djeluje kako bi uklonio te informacije ili onemogućio pristup informacijama.

(2) Stav 1. ovog člana se ne primjenjuje kada primatelj usluge djeluje pod nadležnošću ili kontrolom pružatelja usluga.“

Član 11. – Nepostojanje obaveze praćenja

„(1) Pružatelj usluge iz članova 8. do 10. ovog Zakona nije obavezan pratiti informacije koje prenosi ili kojima omogućava pristup, odnosno koje privremeno pohranjuje u keš memoriju ili ih pohranjuje na zahtjev primatelja usluge niti je obavezan aktivno tražiti činjenice ili okolnosti koje bi ukazivale na protuzakonite aktivnosti.

(2) Odredbe stava 1. ovog člana ne ograničavaju pravo zvaničnog lica koje vrši nadzor da od pružatelja usluge traži objavljivanje takve informacije.

(3) Pružatelji usluga dužni su odmah obavijestiti nadležne nadzorne vlasti o navodnim nezakonitim aktivnostima ili informacijama koje poduzimaju odnosno pružaju primatelji njihove usluge naznačenih u članovima 8. do 10. ovog Zakona, te ustupiti nadležnim organima informacije koje omogućuju identifikaciju primatelja njihovih usluga s kojima imaju sporazume o pohrani informacija.“

38. U presudi od 21. decembra 2005. (predmet br. 3-2-1-95-05), Vrhovni sud je utvrdio da, u smislu člana 1047. Zakona o obligacijama, objavljivanje [*avaldamine*] znači otkrivanje informacija trećim stranama. Osoba koja je prenijela informaciju medijskom izdavaču [*meediaväljaanne*] može se smatrati izdavačem [*avaldaja*] čak i ako nije bila izdavač dotičnog članka [*ajaleheartikli avaldaja*]. Vrhovni je sud isti stav ponovio i u svojim naknadnim presudama, primjera radi, u presudi od 21. decembra 2010. (predmet br. 3-2-1-67-10).

39. Niz je predmeta koji su pred domaćim sudovima pokrenuti po osnovu klevete protiv različitih okrivljenih, uključujući, na primjer, slučaj protiv izdavača novina i autora jednog članka (Presuda Vrhovnog suda od 7. maja 1998. u predmetu br. 3-2-1-61-98), izdavača novina i ispitanika (Presuda Vrhovnog suda od 1. decembra 1997. u predmetu br. 3-2-1-99-97), i samo protiv izdavača novina (Presuda Vrhovnog suda od 30. oktobra 1997. u predmetu br. 3-2-1-123-97, i presuda od 10. oktobra 2007. u predmetu br. 3-2-1-53-07).

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI DOKUMENTI

A. Dokumenti Vijeća Evrope

40. Na svom 840. sastanku zamjenika ministara održanom 28. maja 2003. godine, Komitet ministara Vijeća Evrope usvojio je Deklaraciju o slobodi komunikacije na internetu. U relevantnom dijelu, ona glasi:

“Države članice Vijeća Evrope ...Uvjerene, također, da je nužno ograničiti odgovornost pružatelja usluga kada nastupaju kao obični prenosioци ili kada, u dobroj vjeri, omogućavaju pristup ili su domaćini sadržaja koji dolaze od trećih strana;

Pozivajući se, u tom smislu, na Direktivu 2000/31/EK Evropskog parlamenta i Vijeća od 8. juna 2000. godine o određenim pravnim aspektima usluga informatičkog društva, a posebno elektronske trgovine, na unutrašnjem društvu (Direktiva o elektronskoj trgovini);

Naglašavajući da sloboda komunikacija na internetu ne treba ugrožavati ljudsko dostojanstvo, ljudska prava i osnovne slobode drugih, a posebno maloljetnika;

Imajući na umu da je potrebno naći balans između poštivanja volje korisnika interneta da ne otkrivaju svoj identitet i potrebe organa za provedbu zakona da uđu u trag onima koji su odgovorni za krivična djela;

(...)

Izjavljuju da će se nastojati pridržavati sljedećih načela u oblasti komunikacije na internetu:

Načelo 1: Pravila o sadržajima na internetu

“Države članice na sadržaje na internetu neće primjenjivati ograničenja strožija od onih koja se primjenjuju na druga sredstva za isporuku sadržaja.”

Načelo 3: Nepostojanje prethodne državne kontrole

“Organi javne vlasti neće javnosti uskraćivati informacije i drugu komunikaciju na internetu općim mjerama blokiranja ili filtriranja, bez obzira na granice. Ovo ne isključuje postavljanje filtera za zaštitu maloljetnika, naročito na mjestima kojima imaju pristup, kao što su škola ili biblioteke.

Uz uvjet poštivanja mjera zaštite iz člana 10., stava 2. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, moguće je poduzeti mjere uklanjanja sadržaja na internetu koji je moguće jasno identificirati ili, alternativno, blokiranje pristupa takvom sadržaju, ako su nadležne državne vlasti donijele privremenu ili konačnu odluku o njegovoj nezakonitosti.”

Načelo 6: Ograničena odgovornost pružatelja usluga na internetu

“Države članice pružateljima usluga neće nametati opću obavezu praćenja sadržaja na internetu kojem su oni omogućili pristup, odnosno koji oni prenose ili pohranjuju niti će zahtijevati da aktivno tragaju za činjenicama ili okolnostima koje ukazuju na nezakonitu aktivnost.

Države članice će osigurati da pružatelji usluga ne snose odgovornost za sadržaj na internetu, ako je njihova funkcija ograničena, kako je definirano domaćim zakonom, na prenošenje informacija ili omogućavanje pristupa internetu.

U slučajevima kada pružatelji usluga imaju šira ovlaštenja i kada pohranjuju sadržaj koji dobiju od drugih strana, države članice ih mogu smatrati solidarno odgovornima ako ne djeluju brzo i ne uklone, odnosno ne onemoguće pristup informacijama ili uslugama odmah po saznanju da su nezakoniti, kako je definirano domaćim zakonom ili, u slučaju odštetnog zahtjeva, nakon što postanu svjesni činjenica ili okolnosti koje ukazuju na nezakonitost aktivnosti ili informacija.

Kod definiranja obaveza pružatelja usluga prema domaćem zakonu, kao što je navedeno u prethodnom stavu, odgovarajuću pažnju, prije svega, treba posvetiti poštivanju prava na slobodu izražavanja onih koji su te informacije učinili dostupnima, a potom i analognog prava korisnika na te informacije.

U svakom slučaju, prethodno spomenuta ograničenja odgovornosti neće utjecati na mogućnost izdavanja sudske zabrane pružateljima usluga kojom im se nalaže prekid ili sprečavanje, u mjeri u kojoj je to moguće, neke povrede zakona.”

Načelo 7: Anonimnost

“Da bi osigurale zaštitu od nadgledanja na internetu i unaprijedile slobodno izražavanje informacija i ideja, države članice će poštivati volju korisnika interneta da ne otkrivaju svoj identitet. To neće spriječiti države članice da poduzimaju mjere i sarađuju kako bi ušle u trag onima koji su odgovorni za krivična djela, prema domaćem zakonu, Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i drugim međunarodnim ugovorima u oblasti pravosuđa i policije.”

B. Dokumenti Evropske unije

1. Direktiva 2000/31/EZ

41. Direktiva 2000/31/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 8. juna 2000. o određenim pravnim aspektima usluga informacijskog društva na unutrašnjem tržištu, posebno elektronske trgovine (Direktiva o elektronskoj trgovini) navodi sljedeće:

“... (9) Slobodno kretanje usluga informacijskog društva je u pravu Zajednice često iskazano općenitijim načelom, naime kao sloboda izražavanja kako je zajamčena članom 10. stavom 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda koju su ratificirale sve države članice. Iz toga razloga, direktive koje se odnose na pružanje usluga informacijskog društva moraju osigurati slobodno bavljenje tom djelatnošću s obzirom na taj član, uz jedini uvjet poštivanja ograničenja predviđenih u stavu 2. tog člana i članu 46. stav 1. Ugovora. Namjera ove Direktive nije da utiče na osnovne nacionalne propise i načela koja se odnose na slobodu izražavanja. ...

(42) Izuzeci od odgovornosti utvrđene u ovoj Direktivi odnose se jedino na slučajeve u kojima je aktivnost pružatelja usluga informacijskog društva ograničena na tehnički proces poslovanja i omogućavanja pristupa komunikacijskoj mreži preko koje se informacije stavljene na raspolaganje od trećih strana prenose ili privremeno pohranjuju, isključivo u svrhu učinkovitijeg prenosa. Ta aktivnost je samo tehničke, automatske i pasivne naravi, što podrazumijeva da pružatelj usluga informacijskog društva nije upoznat s informacijama koje se prenose ili pohranjuju niti ima kontrolu nad njima.

(43) Pružatelj usluga može imati koristi od izuzetaka koji se primjenjuju na aktivnosti u kojima je samo prenosnik („mere conduit”) ili privremeno smješta informacije („caching”) samo onda kad on ni na koji način nije povezan s informacijama koje prenosi. To između ostalog zahtijeva da on ne mijenja informacije koje prenosi. Taj zahtjev se ne odnosi na manipulacije tehničke prirode koje se odvijaju tokom prenosa, jer one ne mijenjaju integritet informacija sadržanih u prenosu.

(44) Pružatelj usluga koji namjerno saraduje s jednim od korisnika svoje usluge radi poduzimanja nezakonitih radnji izlazi iz okvira aktivnosti „pukog prenosnika informacija” ili „privremenog pohranjivanja informacija” te stoga ne može imati koristi od izuzeća od odgovornosti utvrđenih za te aktivnosti.

(45) Ograničenja odgovornosti posrednih pružatelja usluga utvrđena u ovoj Direktivi ne utječu na mogućnost izdavanja zabrana različitih vrsta. Te zabrane mogu biti, naročito, sudski nalozi ili nalozi upravnih tijela kojima se zahtijeva okončanje ili sprečavanje nekog prekršaja, uključujući uklanjanje nezakonitih informacija ili onemogućavanje pristupa istima.

(46) Kako bi imao koristi od ograničenja odgovornosti, pružatelj usluge informacijskog društva, čija se usluga sastoji od pohranjivanja informacija, čim dobije saznanje ili postane svjestan nezakonitih aktivnosti treba hitno djelovati kako bi uklonio ili onemogućio pristup tim informacijama. Uklanjanju ili onemogućavanju pristupa treba pristupiti uz uvažavanje načela slobode izražavanja i postupaka utvrđenih u tu svrhu na nacionalnoj razini. Ova Direktiva ne utiče na mogućnost država članica da utvrde posebne zahtjeve koji se moraju bez odlaganja ispuniti prije uklanjanja ili onemogućavanja informacija.

(47) Državama članicama nije dozvoljeno da pružateljima usluga nameću obavezu praćenja kao obavezu opće prirode. To se ne odnosi na obaveze praćenja u pojedinačnom slučaju, a posebno ne utiče na naloge državnih tijela u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.

(48) Ova Direktiva ne utiče na mogućnost država članica da od pružatelja usluga, koji smještaju na svoje sisteme informacije dobivene od korisnika njihovih usluga, zahtijevaju primjenu dužne pažnje kakva se od njih opravdano može očekivati i kako je utvrđena nacionalnim zakonima, kako bi se otkrile i spriječile određene vrste nezakonitih aktivnosti. ...”

Član 1. – Cilj i područje primjene

“1. Ova Direktiva ima za cilj doprinijeti pravilnom funkcioniranju unutrašnjeg tržišta kroz osiguranje slobodnog kretanja usluga informacijskog društva između država članica ...”

Član 2. – Definicije

“ Za potrebe ove Direktive, sljedeći pojmovi imaju sljedeća značenja:

(a) „usluge informacijskog društva”: usluge u smislu člana 1. stava 2. Direktive 98/34/EZ kako je izmijenjena Direktivom 98/48/EZ;

(b) „pružatelj usluga”: svaka fizička ili pravna osoba koja pruža uslugu informacijskog društva;

(c) „pružatelj usluga s poslovnim nastanom”: pružatelj usluga koji se u stvarnosti bavi privrednom djelatnošću, koristeći se trajnim poslovnim nastanom na neograničeno vrijeme. Postojanje i upotreba tehničkih sredstava i tehnologija potrebnih za uslugu ne čine, sami po sebi, poslovni nastan pružatelja ...“

Odjeljak 4: Odgovornost posrednih pružatelja usluga

Član 12. – „Samo prenosnik informacija“

„1. Kad se pružena usluga informacijskog društva sastoji od prenosa komunikacijskom mrežom informacija dobivenih od primatelja usluge ili kad se ta usluga sastoji od omogućavanja pristupa komunikacijskoj mreži, države članice moraju osigurati da pružatelj usluge nije odgovoran za informacije koje se prenose, pod uvjetom da pružatelj usluge:

(a) ne inicira prenos;

(b) ne bira primatelja prenosa; i

(c) ne bira i ne mijenja informacije sadržane u prenosu.

2. Aktivnosti prenosa i omogućavanja pristupa iz člana 1. obuhvaćaju automatsku, privremenu i prolaznu pohranu prenošenih informacija, ako ta pohrana služi isključivo za ostvarenje prenosa u komunikacijskoj mreži i uz uvjet da se informacije ne pohranjuju duže nego što je razumno potrebno za prenos.

3. Ovaj član ne utiče na mogućnost suda ili upravne vlasti da, u skladu s pravnim sistemom države članice, od pružatelja usluga zahtijeva okončanje ili sprečavanje prekršaja.”

Član 13. – „Privremeno smještanje informacija“

„1. Ako se pružena usluga informacijskog društva sastoji od prenosa informacija komunikacijskom mrežom koje je dao primatelj usluge, države članice moraju osigurati da pružatelj usluga nije odgovoran za automatsku, privremenu i prolaznu pohranu tih informacija, koja je izvršena isključivo u svrhu učinkovitijeg daljnjeg prenosa informacija prema drugim primateljima usluge na njihov zahtjev, pod uvjetom:

- (a) da pružatelj ne mijenja informacije;
- (b) da pružatelj poštuje uvjete pristupa informacijama;
- (c) da pružatelj poštuje pravila u vezi s ažuriranjem informacija koja su propisana na općenito priznat i korišten način u djelatnosti;
- (d) da se pružatelj ne miješa u zakonito korištenje tehnologije, koja je općenito priznata i korištena u djelatnosti, s ciljem dobivanja podataka o korištenju informacija; i;
- (e) da pružatelj brzo djeluje kod uklanjanja informacija ili onemogućavanja pristupa informacijama koje je pohranio odmah po saznanju činjenice da su informacije u početnom izvoru prenosa uklonjene iz mreže ili da im je onemogućen pristup, ili da je izdan nalog suda ili upravnog tijela za takvo uklanjanje ili onemogućavanje.

2. Ovaj član ne utiče na mogućnost suda ili upravnog tijela da, u skladu s pravnim sistemom države članice, od pružatelja usluga zahtijeva okončanje ili sprečavanje prekršaja.“

Član 14. – Smještaj informacija na sistem pružatelja („Hosting“)

„1. Kad se pružena usluga informacijskog društva sastoji od pohrane informacija dobivenih od primatelja usluge, države članice moraju osigurati da pružatelj usluge nije odgovoran za informacije pohranjene na zahtjev primatelja usluge, pod uvjetom:

- (a) da pružatelj nema stvarnog znanja o protuzakonitoj aktivnosti ili informaciji i, u pogledu zahtjeva za naknadu štete, ne zna za činjenice ili okolnosti iz kojih bi bila vidljiva protuzakonita aktivnost ili informacija; ili
- (b) da pružatelj, odmah po dobivanju takvog saznanja ili spoznaje brzo djeluje kako bi uklonio te informacije ili onemogućio pristup informacijama.

2. Stav 1. se ne primjenjuje kada primatelj usluge djeluje pod nadležnošću ili kontrolom pružatelja usluga.

3. Ovaj član ne utiče na mogućnost suda ili upravnog tijela da, u skladu s pravnim sistemom države članice, od pružatelja usluge zahtijeva okončanje ili sprečavanje prekršaja i ne utiče na mogućnost države članice da utvrdi postupke kojima se uređuje uklanjanje ili onemogućavanje pristupa.“

Član 15. – Nepostojanje obaveze praćenja

„1. Države članice ne mogu primateljima usluga nametnuti opću obavezu da pri pružanju usluga iz članova 12., 13. i 14. prate informacije koje prenose ili pohranjuju niti opću obavezu da aktivno traže činjenice ili okolnosti koje bi ukazivale na protuzakonite aktivnosti.

2. Države članice mogu utvrditi obaveze za pružatelje usluga informacijskog društva da odmah obavijeste nadležna tijela javne vlasti o navodnim protuzakonitim aktivnostima ili informacijama koje poduzimaju odnosno pružaju primatelji njihove

usluge ili obavezu da nadležnim tijelima, na njihov zahtjev, dostave informacije koje omogućuju identifikaciju primatelja njihovih usluga s kojima imaju sporazume o pohrani informacija.“

2. Direktiva 98/34/EZ kako je izmijenjena i dopunjena Direktivom 98/48/EZ

42. Direktiva 98/34/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 22. juna 1998. godine o utvrđivanju postupka pružanja informacija u području tehničkih standarda i propisa i pravila o uslugama informacijskog društva, kako je izmijenjena i dopunjena Direktivom 98/48/EZ, predviđa sljedeće:

Član 1.

„Za potrebe ove Direktive primjenjuju se sljedeće definicije ...

2. „usluga”, svaka usluga informacijskog društva, to jest svaka usluga koja se obično pruža uz naknadu, na daljinu, elektronskim sredstvima te na osobni zahtjev primatelja usluga.

Za potrebe ove definicije:

— „na daljinu” znači da se usluga pruža bez da su strane istodobno prisutne,

— „elektronskim sredstvima” znači da se usluga na početku šalje i prima na određitu pomoću elektronske opreme za obradu (uključujući digitalnu kompresiju) i pohranu podataka te u potpunosti šalje, prenosi i prima telegrafski, radio-vezom, optičkim sredstvima ili ostalim elektromagnetskim sredstvima,

— „na lični zahtjev primatelja usluga” znači da se usluga pruža prenosom podataka na lični zahtjev.

Indikativna lista usluga koje nisu obuhvaćene ovom definicijom nalazi se u Prilogu V.

Ova Direktiva se ne odnosi na:

— usluge radijskog emitiranja,

— usluge televizijskog emitiranja obuhvaćene članom 1., tačkom (a) Direktive 89/552/EEZ.“

3. Sudska praksa Suda pravde Evropske unije

43. U presudi od 23. marta 2010. (spojeni predmeti C-236/08 do C-238/08 *Google France i Google* [2010] ECR I-2417), Sud pravde Evropske unije smatrao je da je za utvrđivanje mogućeg ograničenja odgovornosti pružatelja usluge povezivanja prema članu 14. Direktive 2000/31 potrebno ispitati je li uloga tog pružatelja usluge bila neutralna, u smislu da je bila čisto tehnička, automatska i pasivna, što ukazuje na nepostojanje znanja ili kontrole nad podacima koje pohranjuje. Član 14. Direktive o elektronskoj trgovini mora se tumačiti na način da se pravilo, koje je ovim članom propisano, primjenjuje na pružatelje usluga povezivanja na internetu u slučaju kad taj pružatelj usluga nema aktivnu ulogu kroz koju bi stekao znanje o ili kontrolu nad podacima koje

pohranjuje. Ako nije imao takvu ulogu, tog se pružatelja usluge ne može smatrati odgovornim za podatke koje je pohranio na zahtjev oglašivača, osim ako je saznao za nezakonitu prirodu tih podataka ili oglašivačevih aktivnosti, ali je propustio brzo djelovati i ukloniti, odnosno onemogućiti pristup takvim podacima.

44. U presudi od 12. jula 2011. (predmet C-324/09 *L'Oréal i ostali* [2011]) Sud pravde Evropske unije presudio je da je član 14. (1) Direktive 2000/31 trebalo tumačiti na način da se primjenjuje na operatera na internet-tržištu koji nije igrao aktivnu ulogu koja bi mu omogućila sticanje saznanja o ili kontrole nad pohranjenim podacima. Operator je takvu ulogu igrao kada je pružao pomoć koja je obuhvaćala, posebice, optimiziranje i promociju ponuda koje su se nudile na prodaju. Ako operater na internet-tržištu nije imao takvu aktivnu ulogu, temeljem čega pružena usluga potpada pod opseg člana 14.(1) Direktive 2000/31, u slučaju koji bi mogao rezultirati odštetnim nalogom operater se, uprkos tome, ne bi mogao pozvati na izuzeće od odgovornosti predviđeno tim članom ako je bio upoznat sa činjenicama ili okolnostima na osnovu kojih bi svaki vrijedan privredni subjekt mogao zaključiti da su dotične ponude koje se nude na prodaju nezakonite i, ako je uprkos tom saznanju propustio da brzo djeluje u skladu sa članom 14.(1)(b) Direktive 2000/31.

45. U presudi od 24. novembra 2011. (predmet C-70/10 *Scarlet Extended* [2011]) Sud pravde Evropske unije presudio je da se pružatelju usluga na internetu ne može sudski zabraniti da ugradi sistem za filtriranje svih elektronskih komunikacija koje prolaze preko njegovog servisa, naročito onih koje podrazumijevaju upotrebu *peer-to-peer* softvera, koji se bez razlike primjenjuje na sve korisnike kao preventivna mjera, isključivo o vlastitom trošku pružatelja i na ograničen vremenski period, a koji je u stanju utvrditi kretanje elektronskih datoteka na mreži pružatelja usluge koje sadrže muzička, kinematografska ili audiovizualna djela za koja podnositelj zahtjeva tvrdi da ima prava intelektualnog vlasništva, s ciljem blokiranja prenosa takvih datoteka čija bi razmjena predstavljala kršenje autorskih prava.

PRAVO

NAVODNA POVREDA ČLANA 10. KONVENCIJE

46. Podnositelj predstavke se žalio da mu je nametanjem odgovornosti za komentare koje su postavili čitatelji njegovog informativnog portala povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja, koje je zaštićeno članom 10. Konvencije i koji glasi:

„1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.

2. Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijegati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.“

47. Vlada je taj argument osporavala.

A. Prihvatljivost

48. Vlada je istakla da, prema navodima podnositelja predstavke, društvo-podnositelj predstavke nije bilo ni autor niti je objavilo klevetničke komentare. Vlada je istakla da je, ako Sud prihvata takvo tumačenje, predstavka bila *ratione materiae* nespojiva sa odredbama Konvencije, jer Konvencija ne štiti pravo na slobodu izražavanja osobe koja nije ni autor ni izdavač. Društvo koje je podnositelj predstavke ne može tvrditi da je žrtvom povrede slobode izražavanja osoba čiji su komentari izbrisani. Ipak, Vlada je smatrala da društvo-podnositelj predstavke u biti jeste objavljivač klevetničkih komentara.

49. Društvo koje je podnositelj predstavke se s tim mišljenjem nije složilo. Tvrdilo je, također, da je nametanjem obaveze da vrši preventivnu cenzuru nad ostvarivanjem slobode izražavanja trećih lica, povrijeđeno i njegovo pravo na slobodu izražavanja, odnosno slobodu da širi informacije koje su kreirale i objavile treće strane.

50. Sud primjećuje da je društvo-podnositelj predstavke, koje je tuženo za klevetničke komentare koji su postavljeni na njegov informativni portal, smatrano objavljivačem (ili izdavačem – estonski pojmovi *avaldama/avaldaja* znače objaviti/objavljivač i objaviti/izdavač; vidi, primjera radi, stavove 36. i 38. ove presude) komentara, zajedno sa njihovim autorima, i da se smatralo odgovornim zato što je propustilo da spriječi objavljivanje, odnosno da samoinicijativno ukloni nezakonite komentare. Domaći sudovi su presudili da je [društvo] dužno platiti naknadnu u odnosu na nematerijalnu štetu koju je tužitelj pretrpio. Dakle, društvo-podnositelj predstavke je bilo direktno pogođeno odlukama domaćih sudova. Sud smatra da se pritužba društva-podnositelja predstavke odnosi na slobodu izražavanja i da potpada pod opseg člana 10. Konvencije. Dakle, prigovor Vlade se stoga mora odbaciti.

51. Sud nadalje primjećuje da predstavka nije očigledno neosnovana u smislu člana 35., stava 3 Konvencije niti je nedopustiva po bilo kojem drugom osnovu. [Predstavka] se, dakle, mora proglasiti dopustivom.

B. Meritum

1. Očitovanja strana

(a) Podnositelj predstavke

52. Prema tvrdnjama podnosioca predstavke, domaći sudovi su se umiješali u njegovo uživanje prava na slobodu izražavanja (pravo na priopćavanje informacija). Podnositelj predstavke je tvrdio da je bio prisiljen u potpunosti promijeniti svoj model poslovanja i pratiti svaki komentar koji je postavljen na njegov informativni portal - do 10,000 komentara dnevno. Iako su se određeni tehnički i manualni postupci primjenjivali i prije presude Vrhovnog suda, opseg te aktivnosti i njezine implikacije značajno su se promijenile nakon donošenja spomenute presude.

53. Društvo-podnositelj predstavke je tvrdilo da ovo miješanje u njegovu slobodu izražavanja nije bilo „propisano zakonom“. Tvrdilo je da su odredbe građanskog prava na kojima je Vrhovni sud temeljio svoju presudu sadržavale negativnu obavezu neobjavlivanja klevetničkih informacija. Po mišljenju društva-podnosioca predstavke, domaće pravo nije nametalo obavezu prethodnog praćenja svih sadržaja koje postavljaju treće strane. Tumačenje relevantnog zakona koje su ponudili domaći sudovi nije ispunilo zahtjev predvidljivosti. Nadalje, društvo-podnositelj predstavke je tvrdilo da je odgovornost pružatelja usluge za objavljivanje sadržaja dobivenih od trećih strana bila ograničena Direktivom EU o elektronskoj trgovini, koja je transponirana u pravni sistem Estonije kroz Zakon o uslugama informacijskog društva.

54. Podnositelj predstavke je prihvatio prigovor da se u ovom predmetu radi o ugledu i pravima g. L. Međutim, smatralo je da su autori komentara ti koji su odgovorni za moguće povrede prava g. L. Prebacivanjem tereta odgovornosti na društvo koje je podnositelj predstavke ne postiže se legitimni cilj.

55. Podnositelj predstavke je tvrdio da ograničavanje njegove slobode izražavanja nije bilo nužno u demokratskom društvu. Istaklo je da je članak koji je društvo objavilo bio izbalansiran, i da komentari koje su napisali i objavili njihovi autori nisu bili isprovocirani niti potaknuti djelima društva. Tvrdilo je da je dvostepena zaštita ličnih prava pojedinaca bila dovoljna - prije svega, postojao je sistem prijavljivanja i uklanjanja, kojim je upravljao pružatelj usluga, a potom i mogućnost podizanja tužbe protiv autora komentara.

56. Pozivajući se na predmete *Google France i Google* i *L'Oréal i ostali*, koji su razmatrani pred Sudom pravde Evropske unije, društvo-podnositelj predstavke je tvrdilo da nije imalo „aktivnu ulogu“ već da je samo pohranilo komentare na svoj server, postavilo uvjete svojih usluga, (indirektno) bilo kompenzirano za tu uslugu i pružilo opću informaciju svojim klijentima (čitateljima i komentatorima).

57. Društvo-podnositelj predstavke se, nadalje, pozvalo na Deklaraciju o slobodi komunikacija na internetu i član 15. Direktive o elektronskoj trgovini, tvrdeći da „privremeni domaćin“ (engl. Host) nije dužan tražiti ili pratiti materijal koji je privremeno smješten na njegov sistem. Takva pretjerano opterećujuća obaveza bila je u suprotnosti sa slobodom izražavanja i prenošenja informacija. Činjenica da je društvo-podnositelj predstavke djelovalo s dužnom pažnjom i poduzelo razne tehničke i manualne mjere kako bi smanjilo broj nezakonitih komentara na platformi za komentare svog portala ne znači da je društvo bilo odgovorno za nezakoniti sadržaj koji su postavile treće strane. U suprotnom, to bi značilo da se pružatelji usluge privremenog pohranjivanja koji ne poduzimaju nikakve mjere za uklanjanje nezakonitog materijala nagrađuju, dok se vrijedni pružatelji takvih usluga kažnjavaju.

58. Na kraju, društvo-podnositelj predstavke ustvrdilo je da je imalo pasivnu ulogu u privremenom pohranjivanju komentara. Ustvrdilo je, također, da nije imalo aktivnog znanja o nezakonitosti komentara i da, do relevantne prijave g. L., nije imalo niti je moglo imati saznanja o nezakonitim komentarima, koje je odmah po saznanju uklonilo. Dakle, društvo-podnositelj predstavke postupilo je u skladu sa standardima pažljivih privrednih subjekata, dok je miješanje u njegovu slobodu priopćavanja informacija putem platforme za komentare na njegovom informativnom portalu bilo nesrazmjerno.

(b) Vlada

59. Vlada je navela da je Delfi i dalje bio jedan od najvećih internet-portala u Estoniji. Članci koje je [Delfi] objavljavao opsežno su komentarisani, a ljudi su komentare mogli ostavljati bez da se prethodno identificiraju. Vlada je odbila argument podnosioca predstavke da je morao promijeniti svoj poslovni model. Nadalje, Vlada je istakla da je podnositelj predstavke i sam priznao da je povremeno samoinicijativno pratio komentare i prije postupka koji je doveo do ove predstavke.

60. Vlada je tvrdila da je obaveza izbjegavanja uzrokovanja štete drugima imala jasnu osnovu u pravu i da je potvrđena opsežnom sudskom praksom (v. stavove 31 do 39 ove presude). Medijska publikacija je obično odgovorna za ono što je u njoj objavljeno i njena se odgovornost ne može isključiti izjavom o odricanju od odgovornosti kakvu je društvo-podnositelj predstavke objavilo, kao što je i sporazum kojim se isključuje ili ograničava odgovornost za nezakonito prouzrokovanu štetu, prema Zakonu o obligacijama, bio ništavan. Prema domaćem pravu, autori i vlasnici medijskih izdanja bili su solidarno odgovorni.

61. Vlada je nadalje smatrala, budući da je objavljivanje komentara bilo pod kontrolom društva-podnosioca predstavke i da je Delfi u praksi također vršio djelomičnu kontrolu, bio je dužan zaštititi čast drugih lica, tako da je

dotično ograničenje u odnosu na društvo koje je podnositelj predstavke imalo legitimni cilj.

62. Vlada je tvrdila da je to ograničenje bilo nužno u demokratskom društvu. Vulgarni, uvredljivi i ponižavajući vrijednosni sudovi sadržani u komentarima u ovom predmetu nisu imali razumnu činjeničnu osnovu. Dakle, u tim komentarima nije bilo ništa što je od administratora portala zahtijevalo da provjeri istinitost navoda. S ozirom da Delfi nije samoinicijativno uklonio postavljene komentare, a morao je biti svjestan da su nezakoniti, estonski su sudovi s pravom zaključili da je ovakav propust Delfija bio nezakonit. Izjava o odricanju od odgovornosti u kojoj se navodi da komentari ne odražavaju mišljenje društva-podnositelja predstavke i da su autori komentara odgovorni za njihov sadržaj, nije lišila društvo-podnositelja predstavke odgovornosti.

63. Vlada je ustvrdila da nije bilo ni dovoljno ni opravdano nametnuti obavezu mogućim oštećenim stranama da prate i prijavljuju uvredljive komentare administratoru portala. Takav sistem nije osigurao dovoljnu zaštitu prava trećih lica, što su dokazale i okolnosti ovog slučaja. Informacije priopćene putem interneta šire se tolikom brzinom da, do momenta kada se neki neprimjereni komentar konačno ukloni, javnost je već izgubila interesovanje za tu vijest i komentare. Mjere zaštite nečije časti koje su poduzete sedmicama ili pak danima kasnije više nisu dovoljne jer su uvredljivi ili nezakoniti komentari već došli do javnosti i napravili štetu. Budući da je za običnog građanina bilo nemoguće da kontrolira internet, strana koja ima kontrolu nad određenim portalom bila je dužna poduzeti neophodne mjere da spriječi povredu prava vezanih za ličnost.

64. Vlada je istakla da se Estonija opredijelila za manje restriktivni, parnični, a ne krivični postupak utvrđivanja odgovornosti za klevetu. Međutim, iako je sud koji je vodio parnični postupak bio u stanju utvrditi IP adresu kompjutera i adresu na kojoj se kompjuter nalazi, bilo je izuzetno teško utvrditi identitet osobe koja je napisala komentar. Dakle, budući da Delfi nije identificirao autore komentara, oštećenoj osobi je bilo izuzetno teško pokrenuti parnični postupak protiv anonimnih autora komentara. Nadalje, Vlada je smatrala da bi donošenje državnog propisa o obaveznom otkrivanju identiteta komentatora na internet-portalima predstavljalo prekomjerno uplitanje. Dakle, bilo je prikladnije i srazmjernije staviti veći stepen odgovornosti (zajedničke i solidarne) za klevetu u građanskoj parnici na vlasnika portala koji je omogućio postavljanje sadržaja. Vlada je, u tom smislu, istakla da je Delfi komercijalno društvo koje je pozvalo posjetitelje svog portala da komentiraju njihove članke, ne zahtijevajući od autora komentara da otkriju svoj identitet. Istovremeno, prihodi društva ovisili su o reklamama objavljenim na portalu, koje su, s druge strane, ovisile o broju komentara. Vlada se pozvala na nalaz domaćih sudova koji su zaključili da Delfi nije djelovao s dužnom pažnjom koja se zahtijeva u trgovini i da nije poduzeo mjere koje bi spriječile rizik od povrede prava drugih lica. Domaći

sudovi, međutim, nisu propisali kako bi Delfi trebao obavljati svoje dužnosti, prepuštajući to pitanje podnositelju predstavke, jer su smatrali da se to može uraditi na više različitih načina.

65. Vlada je tvrdila da podnositelj predstavke nije bio pružatelj usluga privremenog smještanja informacija u smislu Zakona o uslugama informacijskog društva kada je objavljivao komentare u vezi sa člancima objavljenim na Delfiju. Pružatelj usluga privremenog smještanja informacija nudi isključivo usluge pohranjivanja podataka, dok pohranjeni podaci, njihovo ubacivanje, uklanjanje i sadržaj (uključujući mogućnost uklanjanja ili izmjene pohranjenih podataka) ostaju pod kontrolom korisnika usluge. U slučaju Delfijeve platforme za komentare, oni koji komentiraju gube kontrolu nad svojim komentarima čim ih unesu u prostor za komentare i ne mogu ih mijenjati ili brisati. Dakle, Delfi nije bio tehnički posrednik u pogledu komentara, već pružatelj usluge sadržaja. Po potrebi je brisao i mijenjao komentare, čak i prije presude Vrhovnog suda, zbog čega je njegova uloga bila aktivna u smislu da je znao i imao kontrolu nad informacijama vezanim za komentare na njegove članke. Činjenica da je Delfi poduzeo mjere da uvredljive komentare svede na minimum, primjera radi, pregledom komentara, ukazuje da je Delfi u stvari bio svjestan svoje odgovornosti.

66. Vlada je, također, naglasila da sporni komentari nisu predstavljali napad na društvo ograničene odgovornosti, već na člana njegovog nadzornog odbora lično, što se, dakle, nije moglo opravdati ulogom medija kao „čuvara javnog interesa“. Komentari su pribjegli uvredljivom i neumjerenom jeziku i izašli su van okvira općeprihvaćenog pretjerivanja ili provokacije. Nisu potakli nikakvu razumnu javnu diskusiju.

67. Na kraju, Vlada je smatrala da iznos koji je dosuđen da podnositelj predstavke plati g. L u odnosu na nematerijalnu štetu (ekvivalent EUR 320) nije imao “obeshrabrujući učinak” u smislu slobode izražavanja.

2. Argumenti treće strane-umješača

68. Helsinška fondacija za ljudska prava iz Varšave dostavila je analizu poljskog zakona o odgovornosti vezanoj za objavljivanje materijala na internetu. Istakla je da je sudska praksa u Poljskoj nedosljedna. U nekim predmetima, informativni portali nisu bili smatrani odgovornima za komentare koje su postavili njihovi čitatelji, dok su u nekim slučajevima vlasnici blogova ili administratori foruma smatrani odgovornima za komentare trećih strana. Helsinška fondacija je ponovila da je prethodno ograničavanje predstavljalo naročito restriktivnu mjeru, ali je istovremeno ukazala na brojne probleme vezane za postupke prijavljivanja i uklanjanja, koji se moraju preciznije urediti.

3. Ocjena Suda

(a) Zadiranje [u slobodu izražavanja]

69. Sud primjećuje da se fokus argumenata strana razlikuje u pogledu uloge društva koje je podnositelj predstavke imao u ovom predmetu. Vlada je smatrala da je podnositelja predstavke trebalo smatrati objavljiivačem klevetničkih komentara, dok je podnositelj predstavke smatrao da su komentare objavile treće strane i da je došlo do zadiranja u slobodu podnositelja predstavke da prenosi informacije (v. stavove 48. i 49. ove presude). Bez obzira na tačnu ulogu koja se pripiše aktivnostima podnositelja predstavke, suštinski, ni jedna strana nije osporavala da su odluke domaćih sudova u odnosu na društvo-podnositelja predstavke predstavljale zadiranje u slobodu izražavanja koja je zajamčena članom 10. Konvencije. Sud nema razloga zaključiti drugačije (v. također stav 50. ove presude).

70. Takvo zadiranje u pravo podnositelja predstavke na slobodu izražavanja mora biti „propisano zakonom“, mora imati jedan ili više legitimnih ciljeva u svjetlu stava 2. člana 10. i mora biti „nužno u demokratskom društvu“.

(b) Zakonitost

71. Sud ponavlja da se standard ne može smatrati „zakonom“ u smislu člana 10., stava 2., izuzev kada je dovoljno precizno formuliran da omogućiti građanima da shodno njemu uredi svoje ponašanje. [Osoba] mora biti u stanju predvidjeti, po potrebi uz odgovarajući savjet, u mjeri koliko je razumno u datim okolnostima, posljedice određene radnje. Te se okolnosti ne moraju predvidjeti s apsolutnom sigurnošću. Premda je poželjno, to za sobom može povući prekomjernu krutost, a zakon mora biti u stanju držati korak s promjenjivim okolnostima. Shodno tome, mnogi su zakoni neizbježno uvijeni u izraze koji su, u manjoj ili većoj mjeri, neodređeni i čija su tumačenja i primjena stvar prakse (vidi, na primjer, *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [GC], br. 21279/02 i 36448/02, § 41, ECHR 2007-IV).

72. Sud, nadalje, ponavlja da opseg koncepta predvidivosti u značajnoj mjeri ovisi o sadržaju spornog teksta, polju koje je predviđeno za tekst, te broju i statusu onih kojima je upućen. Zakon ipak može ispuniti uvjet predvidivosti čak i ako dotična osoba mora dobiti odgovarajući savjet kako bi procijenila, koliko je razumno moguće u datim okolnostima, posljedice određene radnje. To se posebno odnosi na osobe koje vrše neku profesionalnu djelatnost i koje su navikle da svoju djelatnost obavljaju sa većim stepenom opreza. U tom smislu, od njih se očekuje da sa posebnom pažnjom procijene rizik koju takva djelatnost za sobom vuče (v. *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July*, loc. cit., s daljnjim referencama na *Cantoni protiv Francuske*, 15. novembar 1996, § 35, *Izveštaji o presudama i*

odlukama 1996-V, i *Chauvy i ostali protiv Francuske*, br. 64915/01, §§ 43-45, ECHR 2004-VI).

73. Sud primjećuje da se mišljenja strana u ovom predmetu razlikuju i po pitanju je li zadiranje u slobodu izražavanja društva-podnositelja predstavke bilo „propisano zakonom“. Društvo koje je podnositelj predstavke je tvrdilo da domaće pravo nije sadržavalo pozitivnu obavezu prethodnog pregleda i praćenja sadržaja koje postavke treće strane i da je njegova odgovornost, prema Direktivi o elektronskoj trgovini, bila ograničena. Vlada se pozvala na relevantne odredbe građanskog prava i domaću sudsku praksu, prema kojoj su mediji odgovorni za ono što objavljuju zajedno sa autorima.

74. Što se tiče argumenta društva-podnositelja predstavke da je njegova odgovornost bila ograničena prema Direktivi EU o elektronskoj trgovini i Zakonu o uslugama informacijskog društva, Sud primjećuje da su domaći sudovi utvrdili da djelatnost podnositelja predstavke ne potpada pod opseg tih akata. Sud ponavlja da, u tom kontekst, njegova zadaća nije da zamijeni domaće sudove. Na nacionalnim je vlastima, naročito sudovima, da rješavaju probleme tumačenja domaćeg prava. Uloga Suda ograničena je na utvrđivanje usklađenosti efekata takvog tumačenja sa Konvencijom (vidi, između ostalog, *Pérez de Rada Cavanilles protiv Španije*, 28. oktobar 1998., § 43, *Izvyještaji o presudama i odlukama* 1998-VIII).

75. Sud nadalje primjećuje da, na temelju relevantnih odredbi Ustava, Zakona o parničnom postupku (opći principi) i Zakona o obligacijama (v. stavovi 31. do 36. ove presude), onako kako su ih tumačili i primijenili domaći sudovi, društvo-podnositelj predstavke smatrano je odgovornim za objavljivanje klevetničkih komentara. Iako su ove odredbe vrlo općenite i nedovoljno detaljne u poređenju sa, primjera radi, odredbama Zakona o uslugama informacijskog društva (v. stav 37. ove presude), Sud je uvjeren da one, u kombinaciji sa relevantnom sudskom praksom, dovoljno jasno ukazuju da je medijski izdavač bio odgovoran za klevetničke izjave iznesene u njegovoj medijskoj publikaciji. Činjenica da je u ovom predmetu utvrđeno da objava članka i komentara na internet-portalu također predstavlja novinarsku djelatnost, a da administrator portala, kao poduzetnik, predstavlja izdavača može se tumačiti, po mišljenju Suda, kao primjena postojećeg Zakona o obligacionim odnosima na novo područje vezano za nove tehnologije (usporedi, na primjer, sa *Bernh Larsen Holding AS i drugi protiv Norveške*, br. 24117/08, § 126, 14. mart 2013., gdje je Sud smatrao da nema razloga preispitivati tumačenje domaćih sudova, prema kojem se pravne odredbe koje su izvorno odnose na dokumente u štampanom obliku također primjenjuju na elektronski pohranjene dokumente). To ne znači da spomenute odredbe građanskog prava nisu predstavljale dovoljno jasnu pravnu osnovu za odgovornost društva-podnositelja predstavke ili da je zabranjeno postepeno objašnjavanje pravnih pravila (usporedi, *mutatis mutandis*, *Radio France i ostali protiv*

Francuske, br. 53984/00, §§ 20. i 30., ECHR 2004-II). Zaista, opće zakonske odredbe ponekad omogućavaju bolje prilagođavanje promjenjivim okolnostima nego pokušaji propisivanja detaljnih propisa (vidi, usporedbe radi, *Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i 2)*, br. 3002/03 i 23676/03, §§ 20., 21. i 38., ECHR 2009, gdje se „pravilo o objavljivanju na internetu“ oslanjalo na pravilo koje datira iz 1849. godine, i *Urednička redakcija Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine*, br. 33014/05, §§ 60-68., ECHR 2011 (izvodi), gdje je nepostojanje reference na objavljivanje na internetu u inače vrlo detaljnom zakonu o medijima dovelo u pitanje zakonitost prema članu 10. Konvencije).

76. Sud, prema tome, smatra da je, kao profesionalni izdavač, društvo-podnositelj predstavke moralo biti upoznato sa zakonima i sudskom praksom, te da je moglo potražiti pravni savjet. Sud napominje, u ovom kontekstu, da je informativni portal Delfi jedan od najvećih u Estoniji i da se komentarima postavljenim na njihov portal, također, pripisuje određeni stepen popularnosti. Dakle, Sud smatra da je društvo-podnositelj predstavke bilo u poziciji da procijeni rizik vezan za svoje aktivnosti i da je moralo biti u stanju predvidjeti, u razumnoj mjeri, posljedice koje te aktivnosti mogu proizvesti. Zaključuje, prema tome, da je miješanje bilo „propisano zakonom“ u smislu drugog stava člana 10. Konvencije.

(c) Legitimni cilj

77. Sud smatra da se ograničavanjem slobode izražavanja društva-podnosiocelja predstavke težilo legitimnom cilju zaštite ugleda i prava drugih lica. Sud je uzeo u obzir argument podnosiocelja predstavke o odgovornosti pravih autora komentara. Međutim, po mišljenju Suda, činjenica da su stvarni autori komentara u načelu također odgovorni, ne poništava legitimni cilj utvrđivanja odgovornosti društva-podnosiocelja predstavke za štetu nanesenu ugledu i pravima drugih lica. Jesu li, u ovom slučaju, prava podnosiocelja predstavke prema članu 10. bila prekomjerno ograničena time što se podnositelj predstavke smatrao odgovornim za komentare koje su napisale treće strane, pitanje je „nužnosti ograničenja u demokratskom društvu“, kojim se bavimo u nastavku.

(d) Nužnost u demokratskom društvu

(i) Opća načela

78. Osnovna načela koja se tiču pitanja je li miješanje u slobodu izražavanja „nužno u demokratskom društvu“ čvrsto su utvrđena u sudskoj praksi Suda i mogu se sumirati na sljedeći način (vidi, između ostalih izvora, *Hertel protiv Švicarske*, 25. august 1998., § 46, *Izveštaji o presudama i odlukama 1998-VI*; *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 68416/01, § 87., ECHR 2005-II; *Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [GC], br. 16354/06, § 48., ECHR 2012 (izvodi)); i *Animal*

Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva [GC], br. 48876/08, § 100., 22. april 2013.:

“(i) Sloboda izražavanja jedan je od suštinskih temelja demokratskog društva i preduvjet za njegov napredak, kao i za samoispunjenje svakog pojedinca. Temeljem člana 10., stava 2. primjenjuje se ne samo na ‘informacije’ ili ‘ideje’ na koje se gleda blagonaklono ili koje se smatraju neuvredljivima ili neinteresantnima već i na one koje vrijeđaju, šokiraju i uznemiravaju. Takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širokournosti bez kojeg nema ‘demokratskog društva’. Kao što je istaknuto u članu 10., ova sloboda podliježe izuzecima, koji se ... moraju, međutim, strogo tumačiti, dok potreba za bilo kakvim ograničavanjem mora biti uvjerljivo utvrđena ...

(ii) Pridjev ‘nužna’, u smislu člana 10., stava 2. podrazumijeva postojanje ‘hitne društvene potrebe’. Strane ugovornice imaju određeno polje slobodne procjene kod utvrđivanja postojanja takve potrebe, koje međutim, ide ruku pod ruku s evropskim nadzorom, obuhvaćajući ne samo zakon već i odluke kojima se [taj zakon] primjenjuje pa čak i one koje donese nezavisni sud. Sud je, dakle, nadležan da donese konačnu odluku o tome je li neko ‘ograničenje’ pomirljivo sa slobodom izražavanja koje se štiti članom 10.

(iii) Zadaća Suda, u izvršavanju njegove nadzorne uloge, nije da zamijeni domaće nadležne organe već da preispita, u odnosu na član 10., odluke koje su ti organi donijeli u skladu sa diskrecionim ovlaštenjem koje uživaju. To ne znači da se kroz ovaj nadzor isključivo utvrđuje je li tužena država svoje diskreciono pravo koristila razumno, pažljivo i u dobroj vjeri. Sud također mora ispitati miješanje na koje se podnositelj predstavke žalio u svjetlu predmeta u cjelini i utvrditi je li to miješanje bilo „srazmjerno legitimnom cilju koji se time nastojao postići“ i jesu li razlozi koje su domaće vlasti navele kao opravdanje za to miješanje bili „relevantni i dovoljni“. ... U tom smislu, Sud se mora uvjeriti da su domaći organi vlasti primijenili standarde koji su bili u skladu sa načelima sadržanim u članu 10. i, osim toga, da su se oslanjali na prihvatljivu ocjenu relevantnih činjenica ....”

79. Nadalje, Sud ističe bitnu funkciju koju štampa ima u jednom demokratskom društvu. Iako štampa ne smije prekoračiti određene granice, naročito kad je riječ o ugledu i pravima drugih i sprečavanju objavljivanja povjerljivih informacija, njezina dužnost je da prenosi informacije i ideje od javnog interesa, na način koji je konzistentan sa njezinim obavezama i odgovornostima (v. *Jersild protiv Danskse*, 23. septembar 1994, § 31, Serija A br. 298; *De Haes i Gijssels protiv Belgije*, 24. februar 1997., § 37, *Izveštaji o presudama i odlukama 1997-I*; i *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [GC], br. 21980/93, § 58, ECHR 1999-III). Osim toga, Sud je svjestan činjenice da novinarska sloboda ponekad podrazumijeva i pribjegavanje sredstvima pretjerivanja ili čak provokacije (v. *Prager i Oberschlick protiv Austrije*, 26. april 1995., § 38, Serija A br. 313, i *Bladet Tromsø i Stensaas*, prethodno citiran, § 59). Granice dozvoljene kritike su uže u odnosu na građane nego u odnosu na političare ili vlade (v. na primjer, *Castells protiv Španije*, 23. april 1992., § 46., Serija A br. 236; *Incal protiv Turske*, 9. juni 1998., § 54., *Izveštaji o presudama i odlukama 1998-IV*; i *Tammer protiv Estonije*, br. 41205/98, § 62., ECHR 2001-I).

80. Sud napominje da je pravo na zaštitu gleda pravo koje je zaštićeno članom 8. Konvencije kao dio prava na poštivanje privatnog života (v.

Chauvy i ostali, prethodno citiran, § 70.; *Pfeifer protiv Austrije*, br. 12556/03, § 35, 15. novembar 2007.; i *Polanco Torres i Movilla Polanco protiv Španije*, br. 34147/06, § 40., 21. septembar 2010.). Da bi se član 8. aktivirao, potrebno je, međutim, da napad na nečiji ugled dostigne određeni nivo ozbiljnosti i da bude učinjen na način da naruši lično uživanje prava na poštivanje privatnog života (v. *A. protiv Norveške*, br. 28070/06, § 64, 9. april 2009., i *Axel Springer AG protiv Njemačke* [GC], br. 39954/08, § 83, 7. februar 2012.).

81. Kada ispituje postoji li potreba za miješanjem u slobodu izražavanja u demokratskom društvu u interesu „zaštite ugleda ili prava drugih“, od Suda se može zahtijevati da utvrdi jesu li domaći organi vlasti postigli pravičnu ravnotežu u pogledu zaštite dvaju vrijednosti zajamčenih Konvencijom, koje u nekim slučajevima mogu doći u sukob jedna s drugom - s jedne strane, sloboda izražavanja zaštićena članom 10., a s druge, pravo na poštivanje privatnog života zajamčenog članom 8. (v. *Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske*, br. 71111/01, § 43., 14. juni 2007.; *MGN Limited protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 39401/04, § 142., 18. januar 2011.; i *Axel Springer AG*, prethodno citiran, § 84).

82. Sud je zaključio da, u načelu, sva prava zajamčena članovima 8. i 10. zaslužuju jednako poštovanje i da se ishod predstavke ne bi trebao, u načelu, razlikovati bez obzira je li predstavku podnio izdavač uvredljivog članka temeljem člana 10. Konvencije ili osoba koja je bila predmetom tog članka temeljem člana 8. Konvencije. Shodno tome, polje slobodne procjene bi, u načelu, trebalo biti jednako u oba slučaja (v. *Axel Springer AG*, prethodno citiran, § 87., i *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [GC], br. 40660/08 i 60641/08, § 106., ECHR 2012, sa daljnjim referencama na predmete *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS)*, prethodno citiran, § 41.; *Timciuc protiv Rumunije* (dec.), br. 28999/03, § 144., 12. oktobar 2010.; i *Mosley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 48009/08, § 111., 10. maj 2011.).

83. Sud je smatrao da u situacijama gdje se pravo na slobodu izražavanja balansira sa pravom na poštivanje privatnog života, balansiranje treba vršiti na temelju sljedećih kriterija: doprinos raspravi od općeg interesa, koliko je poznata osoba o kojoj se radi, tema o kojoj tekst govori, prethodno ponašanje dotične osobe, način na koji je informacija pribavljena i njezina vjerodostojnost, sadržaj, oblik i posljedice objavljivanja, težina izrečene sankcije (v. *Axel Springer AG*, prethodno citiran, §§ 89-95., i *Von Hannover (br. 2)*, prethodno citiran, §§ 108-113.).

(ii) *Primjena načela na okolnosti ovog predmeta*

84. Vraćajući se na ovaj predmet, Sud primjećuje na samom početku da je nesporno da su komentari koje su postavili čitatelji kao reakciju na novinski članak objavljen na informativnom portalu podnositelja predstavke po prirodi bili klevetnički. Društvo-podnositelj predstavke je, zaista, brzo uklonilo komentare, čim ga je o tome obavijestila oštećena strana, a koje je

pred Sudom opisalo kao „sporne“ i „nezakonite“. Međutim, stranke su imale različite stavove o tome je li građanska odgovornost podnosioca predstavke za klevetničke komentare predstavljala nesrazmjerno miješanje u njegovu slobodu izražavanja. Drugim riječima, postavlja se pitanje je li obaveza podnosioca predstavke, koja je utvrđena pred domaćim pravosuđnim tijelima, da osigura da se komentarima na njegovom internet-portal ne krše prava ličnosti trećih strana bila u skladu sa garancijama iz člana 10. Konvencije.

85. Da bi odgovorio na ovo pitanje, Sud će proanalizirati brojne faktore koje smatra relevantnim u okolnostima ovog predmeta. Sud će, prvo, ispitati kontekst komentara, a zatim mjere koje je podnositelj predstavke poduzeo da spriječi ili ukloni klevetničke komentare. Sud će, zatim, ispitati odgovornost stvarnih autora komentara kao alternativu odgovornosti podnosioca predstavke, a potom i posljedice domaćeg postupka na društvo koje je podnositelj predstavke.

86. Sud primjećuje da se novinski članak koji je objavljen na informativnom portalu Delfi bavio, u određenoj mjeri, temom od javnog interesa. Govorio je o preusmjeravanju putnih pravaca jednog transportnog društva, koje za sobom povlači moguće lomljenje leda na nekim dionicama ledene ceste, zbog čega je otvaranje takvih cesta, koje brže i jeftinije povezuju otoke sa kopnom nego trajekti dotične kompanije, odloženo na nekoliko sedmica. Sam članak je bio izbalansiran, a upravniku tog transportnog društva je data prilika da ponudi objašnjenje. Članak nije sadržavao uvredljiv jezik. Sam članak, zaista, nije sadržavao ništa što bi poslužilo kao osnova za tužbu za klevetu u domaćem postupku. Ipak, članak je govorio o djelatnostima dotične brodske kompanije, koje su negativno uticale na veliki broj ljudi. Stoga, Sud smatra da je društvo-podnositelj predstavke, objavljujući dotični članak, moglo pretpostaviti da će izazvati negativne reakcije o brodskoj kompaniji i njezinoj upravi i da je, s obzirom na opći ugled komentara na Delfijevom informativnom portalu, postojao nadprosječno veći rizik da će negativni komentari izaći izvan okvira prihvatljive kritike i dosegnuti razinu bespotrebnih uvreda ili govora mržnje. Čini se, također, da je broj komentara na objavljeni članak bio iznadprosječan, što je ukazivalo na veće interesovanje za ovu temu među čitateljima i onima koji su postavljali komentare. Dakle, Sud zaključuje da se od društva koje je podnositelj predstavke očekivalo da postupi sa većom pažnjom u okolnostima ovog slučaja kako bi izbjegao odgovornost za povredu ugleda drugih osoba.

87. Što se tiče mjera koje je društvo-podnositelj predstavke poduzelo, Sud napominje da je, pored izjave o odricanju od odgovornosti kojom naglašava da su autori komentara, a ne društvo-podnositelj predstavke odgovorni za komentare i da je zabranjeno postavljati komentare koji su u suprotnosti sa dobrom poslovnom praksom ili komentare koji sadrže prijete, uvrede, pogrde ili vulgarne izraze, društvo-podnositelj predstavke

imalo i dva opća mehanizma. Prvo, imalo je automatski sistem brisanja komentara na osnovu korijena riječi određenih vulgarnih izraza. Drugo, imalo je sistem prijavljivanja i uklanjanja komentara, prema kojem je bilo koje lice moglo jednostavno prijaviti neprimjereni komentar pritiskom na opciju namijenjenu za tu svrhu, čime skreće pažnju administratorima portala. Pored toga, u nekim prilikama su administratori portala samostalno uklanjali neprimjerene komentare. Dakle, Sud smatra da se ne može reći da je društvo-podnositelj predstavke u cijelosti zanemario svoju obavezu izbjegavanja nanošenja štete ugledu trećih strana. Ipak, čini se da je automatski filter koji je društvo koristilo, a koji se aktivira na temelju korijena riječi, bilo relativno lako zaobići. Iako je možda spriječio objavljivanje nekih uvreda ili prijetnji, u nekim drugim situacijama je to propustio uraditi. Dakle, iako nema razloga sumnjati u njegovu korisnost, Sud smatra da je filter koji se aktivira na korijen riječi bio nedovoljan da spriječi nanošenje štete trećim stranama.

88. Sud je, nadalje, u obzir uzeo i sistem za prijavljivanje i uklanjanje komentara koji je koristilo društvo-podnositelj predstavke. Jedna od glavnih tačaka neslaganja među stranama u ovom predmetu bilo je pitanje je li primjenom ovog sistema podnositelj predstavke ispunio svoju obavezu dužne pažnje marljivog privrednog subjekta. Sud prvo primjećuje da je tehničko rješenje sistema za prijavljivanje i uklanjanje komentara na informativnom portalu Delfija bilo lako dostupno i jednostavno za korisnike, naime sve što je sistem zahtijevao je jednostavno aktiviranje za to predviđenog tastera. Nije bilo potrebno navoditi razloge zašto se neki komentar smatra neprimjerenim ili slati pisma društvu-podnositelju predstavke sa relevantnim zahtjevom. Iako u ovom slučaju, zainteresirana strana nije koristila opciju koja je ponuđena na internet-stranici podnosioca predstavke, već je uputila pismeni zahtjev elektronskom poštom, to je bio njezin vlastiti izbor, no u svakom slučaju nije sporno da je podnositelj predstavke odmah po prijemu zahtjeva uklonio klevetničke komentare. Ipak, do tog momenta, ti su komentari bili dostupni javnosti čitavih šest sedmica.

89. Sud primjećuje da je po mišljenju zainteresirane strane, sa kojim su se složili i domaći sudovi, prethodno automatsko filtriranje i sistem za prijavljivanje i uklanjanje komentara koje je koristilo društvo-podnositelj predstavke nisu osigurali dovoljnu zaštitu prava trećih lica. U tom smislu, domaći su sudovi važnost pripisali činjenici da je objavljivanje novinskih članaka i omogućavanje čitateljima da komentarišu te članke sastavni dio profesionalne djelatnosti društva koje je podnositelj predstavke. Njega je interesirao broj čitatelja i njihovih komentara, od čega je zavisio njegov prihod od oglašavanja. Sud ovu tvrdnju smatra relevantnom za utvrđivanje proporcionalnosti miješanja u slobodu izražavanja podnosioca predstavke. Također, smatra da objavljivanje klevetničkih komentara na informativnim portalima na internetu, kao što je slučaj u ovom predmetu, podrazumijeva širu komentatorsku publiku. Sud nadalje napominje da je društvo koje je

podnositelj predstavke, a ne osoba o čijem se ugledu radilo, bilo u poziciji da dobije saznanja o članku koji je trebao biti objavljen i da predvidi prirodu mogućih komentara koje će članak potaknuti i, prije svega, da poduzme tehničke ili manualne mjere da spriječi objavljivanje klevetničkih komentara. Zaista, autori komentara nisu mogli mijenjati ili brisati svoje komentare koje su već objavili na informativnom portalu Delfi, jer je samo podnositelj predstavke imao tehničku mogućnost da to učini. Stoga, Sud smatra da je društvo koje je podnositelj predstavke imalo značajan stepen kontrole nad komentarima koji su objavljeni na njegovim portalu, iako tu mogućnost potpune kontrole nije koristio onoliko koliko je mogao.

90. Sud je, također, uzeo u obzir i činjenicu da domaći sudovi nisu eksplicitno naložili podnositelju predstavke kako da osigura zaštitu prava trećih lica, ostavljajući time mogućnost društvu da samo izabere način na koji će to uraditi. Dakle, podnositelju predstavke nisu nametnute nikakve posebne mjera kao što je, primjera radi, zahtjev za prethodnom registracijom korisnika prije nego mogu postaviti svoj komentar, pregled komentara od strane društva-podnositelja predstavke prije njihovog objavljivanja ili brzi pregled komentara nakon njihovog objavljivanja. Sud smatra da je sloboda ostavljena podnositelju predstavke u ovom smislu važan faktor koji smanjuje stepen ozbiljnosti zadiranja u njegovu slobodu izražavanja.

91. Sud je uzeo u obzir argumentu podnositelja predstavke da je oštećena strana tužbu mogla podnijeti protiv stvarnih autora komentara. Sud, međutim, veću težinu pridaje kontra-argumentu Vlade da je, za potrebe parničnog postupka, bilo vrlo teško utvrditi identitet osoba protiv kojih bi se podigla tužba. Zbog čisto tehničkih razloga, čini se neproporcionalnim, u slučaju kao što je ovaj, prebaciti teret utvrđivanja identiteta autora klevetničkih komentara na oštećenu stranu. Imajući u vidu pozitivne obaveze države prema članu 8., koje mogu obuhvaćati i donošenje mjera kojima se osigurava poštivanje prava na privatni život u sferi odnosa između pojedinaca (v. *Von Hannover (br. 2)*, prethodno citiran, § 98., sa dodatnim referencama), Sud nije uvjeren da bi, u okolnostima ovog predmeta, mjere koje bi oštećenoj strani omogućile da tužbu podnese samo protiv autora komentara, kao što se čini da podnositelj predstavke predlaže, osigurale djelotvornu zaštitu prava oštećene strane na privatni život. Napominje da je podnositelj predstavke sam izabrao da omogući postavljanje komentara neregistriranim korisnicima, pa se stoga mora smatrati da je preuzeo određenu odgovornost za ove komentare.

92. Sud je, u ovom kontekstu, svjestan važnosti poštivanja volje korisnika da ne otkriju svoj identitet u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja. Istovremeno, širenje interneta i mogućnost - ili, u nekom smislu opasnost - da jednom objavljena informacija ostaje trajno objavljena i da će kao takva zauvijek cirkulirati, poziva na oprez. Zbog lakoće objavljivanja informacija na internetu i značajne količine informacija koja se tamo nalazi,

zadatak detektovanja i uklanjanja klevetničkih informacija je izuzetno težak. To je težak zadatak za operatera internet-portala, kao što je to slučaj u ovom predmetu, ali je još i teži za potencijalno oštećene osobe koje vjerovatno neće imati resurse za trajno praćenje interneta. Sud potonji element smatra važnim faktorom u balansiranju dotičnih prava i interesa. U tom se kontekstu [Sud] poziva na presudu u predmetu *Krone Verlag (br. 4)*, u kojoj je presuđeno da prebacivanje rizika ostvarivanja pravne zadovoljštine za klevetu sa oklevetane osobe na medijske kuće, koje su obično u boljem finansijskom položaju nego oklevetana osoba, nije, samo po sebi, neproporcionalno zadiranje u slobodu izražavanja medijske kuće (v. *Krone Verlag GmbH & Co. KG protiv Austrije (br. 4)*, br. 72331/01, § 32., 9. novembar 2006.).

93. Na koncu, Sud je utvrdio da je društvo-podnositelj predstavke dužno platiti oštećenoj strani odštetu za nematerijalnu štetu u iznosu koji je ekvivalentan 320 eura. S obzirom da je društvo-podnositelj predstavke profesionalni operater jednog od najvećih informativnih portala u Estoniji, Sud je bio mišljenja da se taj iznos odštete ni na koji način ne može smatrati nesrazmjernim povredi koju su utvrdili domaći sudovi.

94. U svjetlu prethodno navedenih elemenata, a posebno uvredljive i prijeteće prirode komentara, činjenice da su ti komentari postavljeni kao reakcija na članak koji je društvo-podnositelj predstavke objavilo na svom profesionalnom, informativnom portalu koji djeluje na komercijalnoj osnovi, nedovoljnih mjera koje je društvo-podnositelj predstavke poduzelo da bi izbjeglo uzrokovanje štete ugledu drugih lica i osiguralo realniju mogućnost za prebacivanje odgovornosti na izvorne autore komentara, umjerenu sankciju koja je izrečena društvu-podnositelju predstavke, Sud smatra da je, u okolnostima ovog predmeta, zaključak domaćih sudova da je društvo-podnositelj predstavke bilo odgovorno za klevetničke komentare koje su postavili čitatelji njegovog informativnog portala bio opravdan i da je predstavljao srazmjerno ograničenje prava društva-podnositelja predstavke na slobodu izražavanja.

Shodno tome, nije bilo povrede člana 10. Konvencije.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Proglašava* predstavku nedopustivom;
2. *Presuđuje* da nije bilo povrede člana 10. Konvencije.

Presuda je sastavljena na engleskom i francuskom jeziku i objavljena u pisanom obliku 10. oktobra 2013. godine, u skladu sa Pravilom 77., stavovi 2. i 3. Poslovnika Suda.

André Wampach
Zamjenik registrara

Isabelle Berro-Lefèvre
Predsjednica

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2015.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je finansiran uz podršku Zakladnog fonda za ljudska prava Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund) i nije obavezujući za Sud, te Sud ne preuzima nikakvu odgovornost za njegovu kvalitetu. Prevod se može preuzeti iz baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz bilo koje druge baze podataka s kojom ga je Sud podijelio. Može se umnožavati u nekomercijalne svrhe, pod uvjetom da se navede puni naziv predmeta, zajedno sa naznakom autorskih prava i referencom na Zakladni fond za ljudska prava. Ako se bilo koji dio ovog prevoda namjerava koristiti u komercijalne svrhe, potrebno je obratiti se na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights 2015.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2015.

Les langues officielles de la Cour européenne de droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante publishing@echr.coe.int.